Utbildningsutskottets betänkande

1981/82: 17

om anslag till det obligatoriska skolväsendet m. m. (prop. 1981/82: 100)

NIONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Det obligatoriska skolväsendet m. m. punkterna D 11–D 17 jämte motioner.

1. Bidrag till driften av grundskolor m. m. Regeringen har under punkt. D 11 (s. 261–275)

dels

1. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen har anförts om statsbidrag till undervisning i hemspråksklasser,

dels föreslagit riksdagen att

2. godkänna vad som i propositionen har förordats om bidrag till lokal skolutveckling,

3. godkänna vad som i propositionen har förordats om att inte genomföra viss tidigare beslutad ökning av förstärkningsresursen,

4. godkänna vad som i propositionen har förordats om statsbidrag till studie- och yrkesorientering m. m. inom ramen för förstärkningsresursen,

5. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om vikariat och statsbidrag för de två första dagarna vid lärares tjänstledighet,

6. godkänna vad som i propositionen har förordats om förskott på tilläggsbidraget för redovisningsåret 1982/83,

7. godkänna vad som i propositionen har förordats om veckotimpris för hemspråksundervisning,

8. godkänna vad som i propositionen har förordats om upphörande av statsbidrag till merkostnader för särskilda ordinarie tjänster som lärare,

9. godkänna vad som i propositionen har förordats om inrättande av skolchefstjänster,

10. godkänna vad som i propositionen har förordats om statsbidrag till kostnader för skolchefsinsatser,

11. godkänna vad som i propositionen har förordats om statsbidrag till vissa Waldorfskolor,

12. godkänna vad som i propositionen har förordats om tillsynslärarnas arbetsuppgifter och tjänstgöring,

13. godkänna vad som i propositionen har förordats om inrättande av

arvodestjänster som tillsynslärare och om nedsättning av tillsynslärarnas undervisningsskyldighet,

14. godkänna vad som i propositionen har förordats om statsbidrag till kostnader för nedsättning av undervisningsskyldighet för tillsynslärare,

15. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 12 365 000 000 kr.

Motionerna

1981/82: 312 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening uttalar att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, varvid även innehållet i undervisningen skall utvidgas till att omfatta en bred och inträngande undervisning i modersmålets kultur och historia,

2. att riksdagen beslutar att bidrag till kostnader för undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråk skall utgå med 1,5 lärarveckotimmar per deltagande elev,

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändrade bestämmelser för hemspråksundervisning för invandrarbarn med syfte:

a) att modersmålsundervisning görs obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan,

b) att även då hemspråksundervisningsgrupp omfattande fyra elever ej kan ordnas, varje elev skall garanteras minst fem veckotimmar hemspråksundervisning och att statsbidrag skall utgå enligt detta,

4. att riksdagen som sin mening uttalar att invandrarbarnen i största möjliga utsträckning bör beredas möjlighet till undervisning i enspråkig grupp.

1981/82: 414 av Olle Aulin m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en snabb utvärdering av hemspråksundervisningen i syfte att dels göra undervisningen mer rationell, dels knyta den närmare invandrarorganisationerna.

1981/82: 774 av Olof Palme m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

3. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. för verksamheten under budgetåret 1982/83 öka förstärkningsresursen med 20 000 000 kr. att användas för att förstärka den uppföljande studie- och yrkesorienteringen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upprättande av plan för uppföljning av enskilda ungdomar,

1981/82: 1001 av Ingrid Sundberg (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om regler för när förälder skall anses fylla krav som lärare i hemspråk för eget barn.

1981/82: 1003 av Ingrid Sundberg m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer att skolöverstyrelsen får i uppdrag att lägga fram

tolkningsföreskrifter av skolförordningens regler för hemspråksundervisningen.

1981/82: 1340 av Stig Alemyr m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om veckotimpriset för hemspråksundervisning samt om regler för uttag av hemspråksresurs för elever i hemspråksklasser.

1981/82: 1375 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

8. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. ej ta upp medel på 7 842 000 kr. till de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan,

9. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisa ytterligare 247 300 000 kr. utöver regeringens förslag.

1981/82: 1800 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att reglerna för rätt till hemspråksundervisningen bör tillämpas striktare,

2. att riksdagen uttalar att resurser för hemspråksstöd bör sättas in så tidigt som möjligt, företrädesvis i förskolan och på lågstadiet,

3. att riksdagen beslutar att anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. genom ändring av hemspråksklassernas finansiering minskas med 40 milj. kr.

1981/82: 1801 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna behovet av att uppmärksamma skolorna på de olika syften som den samlade skoldagen förutsätts förverkliga, särskilt det pedagogiska syftet,

2. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om bidrag till samlad skoldag om 32,2 milj. kr.

1981/82: 1808 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att även andra skolor än Waldorfskolor skall kunna erhålla särskilt statsbidrag i enlighet med vad som anges i motionen.

1981/82: 1814 av Christina Rogestam m. fl. (c) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag angående ett förändrat statsbidragssystem inom grundskolan.

1981/82: 1829 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen uttalar att den neddragning av anslaget till hemspråksundervisning med 118 milj. kr. som regeringen behandlar i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 ej bör komma till stånd på det sätt regeringen föreslår.

1981/82: 2011 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1981/82: 2010 – yrkas att riksdagen beslutar om en minskning av anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. med 47 milj. kr.

1981/82: 2045 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till finansutskottet remitterade motionen 1981/82: 2018 – såvitt nu är i fråga yrkas

8. att riksdagen uttalar att hemspråksundervisning i första hand skall ske under tid för fria aktiviteter,

9. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för hemspråksundervisning i enlighet med vad som anförts i motion 1981/82: 2018,

10. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av bestämmelserna för samlad skoldag i enlighet med vad som anges i motion 1981/82: 2018,

11. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av resursanvändningen i grundskolan.

Utskottet

Utskottet behandlar i det följande dels förslag som regeringen under punkten Bidrag till driften av grundskolor m. m. underställt riksdagen, dels vissa motioner som väckts under allmänna motionstiden år 1982 och som rör grundskolan.

Statsbidragssystemet

Sedan läsåret 1978/79 ger staten bidrag till den kommunala grundskolan enligt förordningen (1978: 345) om statsbidrag till driftkostnader för grundskolan, m. m. Det nya statsbidragssystemet innebär att statsbidraget till kostnader för lärarlöner och vissa anordningar inte längre beräknas på de faktiska kostnaderna utan på ett schabloniserat sätt.

Bidrag till kostnader för lärarlöner utgår huvusakligen i form av *basresurser*. En basresurs i årskurserna 1–6 motsvaras av ett bestämt antal veckotimmar per årskurs och elevgrupp om 25/30 elever (för årskurserna 1–6 f. n. 20, 24, 31, 36, 37 resp. 37 veckotimmar enligt visst timpris). På högstadiet varierar antalet veckotimmar per basresurs inom en årskurs beroende på hur många basresurser som fastställts för årskursen vid skolenheten. Statsbidraget till basresurserna beräknas med utgångspunkt i ett riksgenomsnittligt timpris för lärarlöner per stadium.

Bidrag till kostnader som avser olika insatser för undervisning och andra särskilda insatser under skoldagen inom grundskolan utgår i form av en *förstärkningsresurs*. Förstärkningsresursen utgår för varje elev i kommunens grundskola med f. n. 0,4755 veckotimmar till kostnader för insatser för undervisning och 0,087 veckotimmar till kostnader för andra särskilda insatser. Statsbidraget till förstärkningsresurser beräknas efter ett veckotimpris, som fastställs årligen och är ett enhetligt schablonbelopp, lika för alla stadier och för alla kommuner.

Bidrag i form av ett *tilläggsbidrag* utgår till kostnader för lärarvikarier och vissa övriga anordningar. Utöver bidragen till basresurser och förstärkningsresurser samt tilläggsbidraget utgår ett antal *särskilda bidrag* (till

skoldirektörer och biträdande skoldirektörer, rektorer och studierektorer, särskild undervisning, viss stödundervisning, undervisning i hemspråk m. m.).

Vid beräkningen av huvuddelen av grundskolanslaget är principen att anslaget för ett budgetår beräknas med utgångspunkt i kostnaderna för grundskolan de två närmast föregående budgetåren. När det gäller kostnadsberäkningen för budgetåret 1982/83 bygger den alltså på kostnaderna för skolväsendet budgetåren 1980/81 och 1981/82. Kostnader som tillkommer *efter* den 30 juni 1982 påverkar inte anslaget för budgetåret 1982/83. Genom statsbidragets speciella konstruktion blir effekten av en för budgetåret 1982/83 föreslagen besparing i princip att besparingen inträder först budgetåret 1983/84 på riksstaten och då får en omfattning som motsvarar något mer än 170 % av besparingen.

I motion 1981/82: 1814 (yrkande 2) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om *en förändring av nuvarande system för statsbidrag* till grundskolan. Kommunernas olika förutsättningar att organisera skolväsendet beroende på tätortsgrad m. m. bör, säger motionärerna, utan alltför stora svårigheter kunna vägas in i ett nytt och enklare system. Ett elevrelaterat bidrag skulle medföra en avbyråkratisering av basresurstilldelningen och därmed en förenkling av hela statsbidragshanteringen.

Motion 1981/82: 2045 (yrkande 11) tar också upp bidragsfrågor men ur en annan synvinkel. Enligt motionärerna bör man *se över hur statsbidragen till skolan används* i syfte att främja effektivitet på skolområdet och motverka slöseri med bl. a. statliga medel. Man bör vid översynen belysa hur valet av den ena eller andra pedagogiska anordningen för att bedriva undervisningen påverkar den samlade resursåtgången för skolväsendet.

Utskottet vill erinra om att riksdagen så sent som år 1978 (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 338) fattat beslut om ett nytt statsbidragssystem och att skolöverstyrelsen (SÖ) inom ramen för sitt myndighetsansvar har att granska effekterna av det nya statsbidragssystemet för stat och kommun. Frågor om användning av statsbidraget har utskottet behandlat i betänkandena UbU 1975/76: 30 (s. 46 ff.) och UbU 1977/78: 21 (s. 11 ff.). Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 1814 yrkande 2.

Med samma motivering avstyrker utskottet motion 1981/82: 2045 yrkande 11.

Riksdagen beslöt hösten 1981 att statsbidraget till *studie- och yrkesorientering* (syo) i grundskolan i fortsättningen skall knytas till det allmänna statsbidraget till skolformen (prop. 1981/82: 15, UbU 1981/82: 6, rskr 1981/82: 115). Detta skall för grundskolans del ske fr. o. m. budgetåret 1982/83 genom att till den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen förs över dels följande delar av det särskilda statsbidraget för syo-verksamhet, nämligen resurserna för syo i grundskolan, för uppföljande

syo efter grundskolan och för de lokala planeringsråden, dels den del av tilläggsbidraget som beräknas för kostnader för nedsättning av yrkesvalslärarnas undervisningsskyldighet. Föredragande statsrådet beräknar ökningen av den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen med anledning härav till 0,0223 veckotimmar per elev, vilket motsvarar en total statlig kostnad på ca 114 milj. kr. (inkl. tilläggsbidrag och bidrag till sociala avgifter samt kostnad för lönekostnadspålägg). Utökningen av förstärkningsresursen bör enligt proposition 1981/82: 100 ange en miniminivå för syo-insatser.

Enligt motion 1981/82: 774 (yrkandena 3 och 5) bör statsbidraget till syo ökas med 20 milj. kr. Genom att syobidragen numera beräknas inom ramen för grundskolans förstärkningsresurs föreslår motionärerna att förstärkningsresursen under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. uppräknas med 20 milj., kr. dvs. med 0.004 veckotimmar per elev. Genom denna resursökning bör det också vara möjligt att förstärka syoinsatserna till grupper som har särskilda svårigheter vid övergången till gymnasieskolan. En plan för det lokala syoarbetet bör enligt motionärerna upprättas.

Det statsfinansiella läget gör att det inte är möjligt att öka statsbidraget till syo i grundskolan utöver det belopp om 114 milj. kr. som anges i budgetpropositionen. Krav på besparingar och omprioriteringar omfattar f. n. alla samhällssektorer. I vad gäller frågan om en plan för det lokala syoarbetet hänvisar utskottet till vad utskottet anfört i frågan tidigare under detta riksmöte (UbU 1981/82: 6 s. 8 och 9). Kommun har ansvaret för att alla elever i så stor utsträckning som möjligt får den hjälp de behöver. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 774 yrkandena 3 och 5.

Samlad skoldag

Enligt 5 kap. 3 c § skolförordningen (1971: 235) innebär samlad skoldag att eleverna genom särskilda åtgärder skall tas om hand under hela den tid som skoldagen omfattar (högst 5 timmar och 20 minuter för elever i årskurserna 1 och 2 samt högst 8 timmar för elever i årskurserna 3–9). Fria aktiviteter skall därvid anordnas för eleverna under de delar av skoldagen, som inte utgörs av lektioner, annan verksamhet som skall förekomma enligt skolförordningen eller av behövlig tid för vila och måltid. Fria aktiviteter får enligt skolförordningen anordnas även före dagens första lektion eller efter dagens sista lektion. Vid utformningen av den samlade skoldagen bör, särskilt för elever på lågstadiet, eftersträvas att vistelsetiden i skolan för en och samma elev inte växlar under veckans olika dagar.

Enligt motion 1981/82: 1801 (yrkande 1) bör skolenheterna i det allmänna skolväsendet uppmärksammas på *det pedagogiska syftet med den samlade skoldagen*. Missförstånden beträffande syftet med den samlade skoldagen och de däri ingående fria aktiviteterna är enligt motionärerna många och

har lett till motsättningar mellan hem och skola. I motion 1981/82: 2045 (yrkande 10) anses det angeläget att undervisningen och de fria aktiviteterna inom den samlade skoldagen bildar en pedagogisk helhet. Om så inte blir fallet bör enligt motionärerna sådana fria aktiviteter som faller utanför den pedagogiska ramen vara frivilliga. Bestämmelserna för samlad skoldag bör kompletteras i detta hänseende.

Skoldelegationen (U 1979: 11) har i skrivelse till regeringen den 12 mars 1980 utförligt redovisat syftet med den samlade skoldagen och lagt fram vissa förslag beträffande genomförandet av samlad skoldag.

Föredragande statsrådet framhåller i budgetpropositionen (s. 210) att den nya läroplanen (Lgr 80) anger en inriktning av de fria aktiviteterna som i väsentliga avseenden är en annan än den som har tillämpats tidigare. Hon fortsätter: "Tre synpunkter är av särskild vikt: att fria aktiviteter måste ge utrymme för elevernas eget ansvar för delar av arbetet inom skolan, att aktiviteterna utgår från frågor som har sitt ursprung i lektionernas arbetsområden eller i teman och tillvalskurser samt att arbetsenheten är den naturliga enheten för att planera fria aktiviteter. Genom det senare undviker man dels en omfattande och kostnadskrävande administration, dels att aktiviteterna framstår som en verksamhet vid sidan av det övriga skolarbetet."

De fria aktiviteterna kan omfatta bl. a. möten för klassråd, stödjande verksamhet för elever som på grund av sjukdom varit borta från skolan, hemspråksundervisning, hjälp med individuella uppgifter och läxor, en aktiv biblioteksverksamhet samt av förening driven verksamhet med pedagogiskt syfte. Lärare kan räkna in verksamhet under fria aktiviteter i sin undervisningsskyldighet (TFU Avd. A 7 kap., bil. 6).

Utskottet vill stryka under vad föredragande statsrådet anfört om att de fria aktiviteterna bör knyta an till undervisningsverksamheten. De kan bedrivas i lektionsliknande form. Utskottet, som utgår från att regeringen för att öka informationen om det pedagogiska syftet med samlad skoldag uppmärksammar SÖ och länsskolnämnderna på vad som anförts om samlad skoldag i proposition 1981/82: 100, föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 1801 yrkande 1.

Enligt utskottets mening bör skolförordningens bestämmelser inte kompletteras på det sätt som föreslås i motion 1981/82: 2045 yrkande 10, varför riksdagen bör avslå yrkandet.

Enligt motion 1981/82: 1801 yrkande 2 visar erfarenheterna att ett särskilt *statsbidrag till samlad skoldag* lett till missuppfattningar beträffande syftet med den samlade skoldagen. Motionärerna yrkar att statsbidraget till samlad skoldag avskaffas. Statsbidrag till fria aktiviteter med pedagogiskt syfte bör framdeles utgå ur förstärkningsresursen.

Utskottet kan inte biträda yrkandet, varför det bör avslås av riksdagen.

Hemspråksundervisning

Rätt till hemspråksträning och hemspråksundervisning har enligt riksdagens beslut (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391) alla barn och ungdomar för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i hemmiljön. Normalt förutsätter detta att föräldrar/vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som sitt modersmål och använder det språket i sitt umgänge med barnet. Denna rätt tillkommer också barn som tillhör en ursprunglig, språklig minoritet i landet eller vars familj i en eller flera generationer har bott i landet, förutsatt att barnets språkliga miljö kräver detta.

Barn som helt saknar kunskaper i svenska språket och barn som behärskar svenska språket som en genomsnittlig svensk har under nämnda förutsättningar samma rätt till hemspråksundervisning.

I motionerna 1981/82: 414 (i denna del), 1981/82: 1003, 1981/82: 1800 (yrkande 1) och 1981/82: 2045 (yrkande 9 i denna del) begärs att *bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning* ses över. Motionärerna redovisar exempel då rätten till hemspråksundervisning enligt deras mening utsträckts för långt och hävdar att nya bestämmelser eller tillämpningsanvisningar till de nuvarande behövs för att förhindra sådant som man anser vara missbruk av bestämmelserna.

Kriterierna för rätt till hemspråksundervisning återfinns i bestämmelserna i 5 kap. 10 a § och 8 kap. 4 a § skolförordningen. Motivet för att anordna hemspråksundervisning är behovet hos eleven. Efter samråd med SÖ har statistiska centralbyrån (SCB) vid den årliga kartläggningen av elever med annat hemspråk än svenska i grundskolan och gymnasieskolan definierat hemspråk på följande sätt: "Med elevens hemspråk avses ett (eller flera) språk som utgör ett levande inslag i barnets hemmiljö."

Enligt vad utskottet erfarit kan det vara svårt för en skolstyrelse att kontrollera att alla elever som får hemspråksundervisning verkligen använder detta som ett umgängesspråk i hemmet. Det kan också vara svårt att ta ställning till om en elev vilken som hemspråk har engelska eller ett B-språk (det andra främmande språket i skolans språkprogram) kan anses få sitt behov av hemspråksundervisning tillgodosett genom den reguljära undervisningen i engelska resp. B-språk.

Det bör ankomma på regeringen att vidta de återgärder som på kortare sikt behövs. Vad gäller åtgärder på längre sikt kan språk- och kulturarvsutredningen (U 1981: 04) förväntas lägga fram förslag i hithörande frågor. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1003, 1981/82: 1800 yrkande 1 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del.

Tre motioner tar upp frågor om *hur hemspråksundervisningen skall förläggas i tiden*. I motionerna 1981/82: 1800 (yrkande 2) och 1981/82: 2045

(yrkande 9 i denna del) anses att samhällets insatser på hemspråksundervisningens område i högre grad än f. n. bör koncentreras till förskolan och grundskolans lågstadium. Vidare bör hemspråksundervisning, heter det i den sistnämnda motionen (yrkande 8), i så stor utsträckning som möjligt förläggas till tid för fria aktiviteter för att eleverna inte skall gå miste om den övriga undervisningen i skolan. Det anses vidare enligt samma motion (yrkande 9 i denna del) och motion 1981/82: 414 (i denna del) vara mer rationellt att undervisningen i hemlandets kultur och historia bedrivs av invandrarorganisationerna än av skolan och då på tid utanför skoldagen.

Frågan huruvida resurserna för hemspråksundervisning i än högre grad än f. n. skall styras över till förskola och lågstadium utreds bl. a. av kommittén (S 1979: 03) om hemspråksträning för förskolan. Kommittén väntas avge sitt slutbetänkande hösten 1982. Hemspråksundervisning får enligt 5 kap. 10 a § skolförordningen anordnas på tid för fria aktiviteter. Frågor om hur undervisning av invandrarbarn i hemlandets kultur och historia skall organiseras kan språk- och kulturarvsutredningen förväntas behandla. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1800 yrkande 2 och 1981/82: 2045 yrkande 8 samt yrkande 9 i denna del.

Det bör enligt motion 1981/82: 2045 (yrkande 9 i denna del) vara möjligt att för undervisningen av bl. a. nordiska invandrarbarn i grundskolan bilda *hemspråksklasser*. Enligt motion 1981/82: 312 (yrkande 4) bör invandrarbarn i största möjliga utsträckning få undervisning i hemspråksgrupp.

Regeringen har den 29 juni 1979 meddelat bestämmelser om försöksverksamhet med jämkade timplaner på grundskolans låg- och mellanstadier för hemspråksundervisning. I försöksverksamheten ingår dels hemspråksklasser, dels bl. a. sammansatta klasser. Hösten 1980 var antalet hemspråksklasser 542 med 8 152 elever, vilket innebär att över en procent av alla elever på grundskolans låg- och mellanstadier får sin klassundervisning på ett annat språk än svenska. Tre fjärdedelar av dessa elever är finsktalande.

Beträffande den allmänna uppläggningen av undervisningen i hemspråksklass i årskurserna 1–6 har utskottet inhämtat följande. Undervisningen genomförs så att barnen först lär sig att läsa och skriva sitt hemspråk, vilket också används som undervisningsspråk för klassens övriga verksamhet. Undervisning i svenska ges men till en början sparsamt och i första hand muntligt. När färdigheterna att läsa och skriva hemspråket befästs vidtar läs- och skrivinlärningen av svenska som främmande språk. Svenska införs därefter gradvis också som undervisningsspråk. Undervisningen i och på svenska ökar genom årskurserna men med bibehållande av en del av undervisningen i och på hemspråket. Ett av målen för utbildningen i hemspråksklass är att eleverna vid övergången till högstadiet med kunskaper och färdigheter i såväl hemspråk som svenska skall kunna tillgodogöra sig fortsatt utbildning där undervisningsspråket är svenska.

SÖ skall senast den 1 oktober 1982 inkomma med en utvärdering av verksamheten med bl. a. hemspråksklasser. Frågan om försöksverksamhet med hemspråksklasser på högstadiet får förutsättas bli prövad när försöksverksamheten på låg- och mellanstadierna utvärderats. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 312 yrkande 4 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del.

För undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråket utgår enligt gällande statsbidragsbestämmelser 1,1 veckotimmar per elev och läsår. Om särskilda skäl föreligger, får länsskolnämnden besluta att bidrag skall utgå för ytterligare högst 0,3 veckotimmar per elev.

I proposition 1981/82: 100 föreslås att det särskilda *statsbidraget till hemspråksundervisning* ej skall utgå till kommun *för elev i hemspråksklass*. En form av dubbelfinansiering anses föreligga, när eleverna i klassen samtidigt ingår i skolenhetens basresursunderlag. Föredragande statsrådet avser därför att senare föreslå regeringen att göra sådana förtydliganden i gällande bestämmelser att sådan dubbelfinansiering fortsättningsvis ej längre kan förekomma. Statsrådet utgår vidare ifrån att SÖ noga kommer att följa utvecklingen på denna punkt vid sitt fullgörande av regeringens uppdrag att utvärdera försöksverksamheten med jämkade timplaner på grundskolans låg- och mellanstadier för hemspråksundervisning (SÖ-FS 1979: 133). Ett sådant förtydligande beräknas minska kostnaderna för hemspråksundervisning med 73 milj. kr. för budgetåret 1983/84 (i fortvarighetstillståndet 42 milj. kr.). Föredragande statsrådet räknar med att kommunerna skall ha möjlighet att anpassa verksamheten efter dessa förändringar. Riksdagen bereds tillfälle att ta del av vad som har anförts.

I motion 1981/82: 1829 (i denna del) yrkas avslag på regeringens förslag. Enligt motion 1981/82: 1340 (i denna del) bör regeringens förslag avvisas och elever i hemspråksklasser få del av hemspråksresursen, dock genom ett lägre resursuttag än det generella uttaget om 1,1 lärarveckotimmar per elev. Uttaget bör motsvara det extra stödbehov hos enskilda elever som kan finnas i en hemspråksklass utöver vad som kan tillgodoses genom förstärkningsresursen. Motionärerna anser att bestämmelser bör utfärdas om ett sådant lägre resursuttag för elever i hemspråksklass. I motion 1981/82: 1800 (yrkande 3) räknar motionärerna med att en besparing på hemspråksundervisningens område skall kunna göras redan under nästa budgetår med 40 milj. kr.

Utskottet anser att vad föredragande statsrådet i budgetpropositionen har anfört om statsbidrag till undervisning i hemspråksklasser inte kan ligga till grund för ett ställningstagande från riksdagens sida till den beräknade besparingen om 73 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Det är svårt att se formerna för det praktiska genomförandet av förslaget. Uppenbart är dock att det skulle få negativa konsekvenser i de invandrartäta kommunerna.

Utskottet erinrar om arbetet i språk- och kulturarvsutredningen (U

1981:04) och SÖ:s uppdrag att utvärdera hemspråksundervisningen. Utskottet utgår ifrån att regeringen vid en översyn av nuvarande statsbidragssystem för hemspråksundervisningen väger in de erfarenheter som framkommer i nämnda utrednings- och utvärderingsarbete. Vidare vill utskottet uttala att de krav på återhållsamhet med samhällsresurser som ställs på andra områden också bör komma till uttryck vid denna översyn. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som kan tillämpas läsåret 1983/84. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1981/82: 100 och motion 1981/82: 1800 yrkande 3 i denna del och med anledning av motionerna 1981/82: 1340 i denna del och 1981/82: 1829 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

En undersökning som utförts av SCB visar enligt föredragande statsrådet att kommunerna har överkompenserats för sina kostnader för hemspråksundervisning genom att det veckotimpris som gäller för basresurser också fått avse statsbidraget till hemspråksundervisning. Fr. o. m. redovisningsåret 1982/83 bör därför enligt föredragande statsrådet *ett särskilt veckotimpris* beräknas *för hemspråksundervisning*. Detta bör såvitt avser tiden fr. o. m. den 1 januari 1983 baseras på kommunernas lönekostnad för enbart de lärare som bedriver hemspråksundervisning.

Enligt motion 1981/82: 1829 (i denna del) bör riksdagen avslå regeringens förslag beträffande beräkning av veckotimpris för hemspråksundervisning. I motion 1981/82: 1340 (i denna del) anförs att regeringen vid fastställande av veckotimpriset bör ta hänsyn till att kostnaden för hemspråksundervisningen kan variera mellan kommunerna bl. a. beroende på andelen behöriga lärare.

Påpekandet i motion 1981/82: 1340 att genomsnittskostnaden för hemspråksundervisning kan skifta mellan kommunerna bl. a. beroende på andelen behöriga lärare är i och för sig riktigt. Utskottet vill dock erinra om att detta förhållande gäller i än högre grad för t. ex. kostnaden för den undervisning som bekostas genom förstärkningsresursen. I det senare fallet har regering och riksdag trots detta av praktiska skäl valt att endast ha ett veckotimpris. För att uppnå en önskvärd schablonisering av bidraget bör enligt utskottets mening endast ett veckotimpris gälla för hemspråksundervisning. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 1340 i denna del och 1981/82: 1829 i denna del godkänner regeringens förslag om veckotimpris för hemspråksundervisning.

I motion 1981/82: 1001 yrkas att *regler* införs om att föräldrar bör uppfylla vissa krav *för att undervisa eget barn* i hemspråk.

Släktskapsförhållanden i relationen lärare och elev är inte reglerade i skolförordningen. Det inträffar då och då inom skolväsendet att en elev har sin förälder som lärare i något eller några ämnen – även som obehörig lärare eller vikarie – utan att detta anses vara anmärkningsvärt. Utskottet kan inte finna att nämnda släktskapsförhållande bör göras till föremål för

reglering enbart av det skälet att det gäller hemspråksundervisning av invandrarbarn i små grupper. Det finns anledning att hysa förtroende för skolledningens bedömning av hur olika anställningsfrågor skall lösas. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 1001.

Frågor om *benämningen hemspråk*, om obligatorisk hemspråksundervisning och om ökade resurser för bl. a. små hemspråksgrupper har utskottet tidigare behandlat i betänkande UbU 1979/80: 10. Med hänvisning till vad utskottet därvid anfört bör riksdagen avslå motion 1981/82: 312 yrkandena 1, 2 och 3.

Övriga frågor med anledning av motioner

I proposition 1981/82: 100, bilaga 11 (s. 11 och 136), beräknas en besparing om 47 milj. kr. till följd av att kostnader för omskolning och *omplacering av kommunalt anställd personal med statligt reglerade tjänster* fr. o. m. den 1 januari 1983 föreslås föras över till kommunerna. Kostnaderna belastar f. n. anslaget Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering under budgetdepartementets huvudtitel.

I motion 1981/82: 2011 föreslås – med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1981/82: 2010 – att statsbidraget till grundskolan skall minskas med 47 milj. kr. för budgetåret 1982/83 för att ett belopp av motsvarande storlek skall kunna överföras till det nämnda anslaget Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering.

Utskottet avstyrker bifall till motion 1981/82: 2011. I yttrande (UbU 1981/82: 1y) till arbetsmarknadsutskottet över bl. a. motion 1981/82: 2010 har utbildningsutskottets majoritet föreslagit att arbetsmarknadsutskottet avstyrker densamma med hänvisning till vad utbildningsutskottet anfört, bl. a. följande:

Utbildningsutskottet vill erinra om att dåvarande statens personalnämnd (SPN) år 1977 i yttrande över förslag till nytt statsbidragssystem för det allmänna skolväsendet ansåg att kostnaderna för omskolning och omplacering av lärare inte borde belasta anslaget Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering utan täckas inom ramen för det nya bidragssystemet för skolan. SPN:s medverkan skulle därigenom – utöver allmän tillsyn och utbildningsverksamhet – kunna i första hand avse medverkan vid omplacering till rent statlig tjänst.

I arbetsgivaransvaret ligger ett ekonomiskt åtagande beträffande erforderliga åtgärder för arbetshandikappade. Enligt utskottets uppfattning har kommunerna ansvaret för att omplaceringar m. m. av lärare kommer till stånd, vid behov i samråd med och under medverkan av statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN). Utskottet anser att kostnaderna för omskolning och omplacering av kommunalt anställd personal med statligt reglerade tjänster fr. o. m. den 1 januari 1983 bör bestridas av de kommunala myndigheterna själva. Utskottet har därvid förutsatt att omplaceringsförordningen (1974: 1006) och förordningen (1979: 518) om arbetshandikappade i stat-

ligt reglerad anställning fortfarande skall omfatta även innehavare av statligt reglerade lärartjänster med undantag för de delar av bestämmelserna som avser ett övergångsvis bestridande av vissa lönekostnader med statliga medel. Därmed blir lärarpersonalens ställning densamma som för anställda inom försvarsdepartementets område, där vederbörande myndigheter själva bestrider ifrågavarande kostnader för omskolning och omplacering.

Motion 1981/82: 1375 (yrkande 8) upptar ett *besparingsförslag* av innebörd att medel för nästa budgetår inte skall tas upp under grundskolanslaget till verksamheten vid de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan.

Utskottet behandlade under våren 1981 ett liknande yrkande och erinrade då om att föreslagen besparing är svår att uppskatta och att det möjligen inte är fråga om någon besparing, eftersom – vid eventuell avveckling av skolorna – elever där kan komma att få föras över till det allmänna skolväsendet och där föranleda kostnader för stat och kommun. Utskottet föreslår med hänvisning härtill att riksdagen avslår motion 1981/82: 1375 yrkande 8.

I avvaktan på regeringens ställningstagande till betänkandet (SOU 1981: 34) Fristående skolor för skolpliktiga elever bör enligt föredragande statsrådet under budgetåret 1982/83 ett belopp om 800 000 kr. ställas till SÖ:s disposition för fördelning i mån av behov mellan f. n. *ej statsbidragsberättigade Waldorfskolor* som under nämnda budgetår får underskott i sin verksamhet.

Enligt motion 1981/82: 1808 bör även andra skolor med enskild huvudman kunna erhålla bidrag inom ramen för föreslaget belopp.

Enligt vad utskottet inhämtat är det föreslagna beloppet om 800 000 kr. inte ett generellt bidrag till skolor med enskild huvudman utan ett s. k. överlevnadsbidrag till vissa Waldorfskolor i avvaktan på ställningstagande till nyssnämnda betänkande.

Med hänvisning till vad som redovisats föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 1808 godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 100 om statsbidrag till vissa Waldorfskolor.

Enligt motion 1981/82: 1375 (yrkande 9) bör riksdagen upphäva sitt år 1980 fattade beslut att spara *2 % av driftbidraget* till grundskolan.

Det statsfinansiella läget i landet gör det enligt utskottets uppfattning nödvändigt att hålla fast vid tidigare beslut om vissa besparingar på skolområdet. Utskottet kan alltså inte ansluta sig till yrkande 9 i motion 1981/82: 1375, varför det bör avslås av riksdagen.

Övriga frågor underställda riksdagen i budgetpropositionen

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet under förevarande anslag förordat om *bidrag till lokal skolutveckling*,

Utskottet vill beträffande den nya organisationen av personalutbildningen på skolområdet f. ö. hänvisa till den redovisning som gjorts i betänkande UbU 1981/82: 15.

Föredragande statsrådet anser att skolförordningen bör ändras så att *vikarier i grundskolan* inte skall behöva anställas under de två första dagarna av en lärares tjänstledighet. Enligt föredragande statsrådet bör i stället den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen ökas med 0,0298 veckotimmar för elev.

Utskottet har inget att erinra mot förslaget.

Föredragande statsrådet föreslår vidare att kommuner inom intervallet 90–129 skolpoäng får *rätt att inrätta tjänst som skoldirektör*. Inom intervallet bör ett gradvis ökande statsbidrag för *skolchefsinsatser* utgå, så att kommuner inom intervallet 90–95 poäng får 5 % av fullt bidrag till kostnader för skoldirektör. Därefter bör inom intervallet 96–100 poäng 15 % utgå, 101–105 poäng 25 %, 106–110 poäng 35 %, 111–115 poäng 45 %, 116–120 poäng 55 %, 121–125 poäng 65 % och 126–129 poäng 75 % av fullt statsbidrag. De kommuner som väljer att inte inrätta skoldirektörstjänst bör få använda bidraget till andra ändamål inom den centrala skolledningen i kommunen. I de fall tjänst som skoldirektör inrättas bör underlaget för bidrag beräknas på sedvanligt sätt, dvs. efter innehavarens faktiska placering i lönegrad och ålderstilläggsklass. I annat fall föreslås bidraget schablonberäknas efter normalt tillämplig lönegrad (L 23) och ålderstilläggsklass 0. I likhet med vad som gäller i dag föreslås regeringen få bemyndigande att medge att tjänst som skoldirektör får inrättas vid ett lägre poängtal än vad som följer av generella regler. Regeringen föreslås vidare om särskilda skäl finns få medge att högre statsbidrag till kostnader för skoldirektör skall utgå inom intervallet 90–129 poäng än som följer av regeringens förslag. Regeringen bör vidare om särskilda skäl finns få bemyndigande att medge att tjänst som biträdande skoldirektör får inrättas vid lägre poängtal än den generella gränsen 500 poäng.

Utskottet tillstyrker förslagen om dels inrättande av skolchefstjänster, dels statsbidrag till kostnader för skolchefsinsatser.

Den nuvarande detaljregleringen i skolförordningen av tillsynslärarnas arbetsuppgifter bör enligt propositionen ersättas med en mer allmänt hållen beskrivning. Reglerna om inrättande av arvodestjänst som *tillsynslärare* bör utformas så att skolstyrelsen avgör vid vilka skolenheter sådan tjänst skall inrättas. Vidare bör enligt föredragande statsrådet medel avsättas för en ökad resurs för nedsättning av undervisningsskyldigheten för tillsynslärare.

Utskottet har ingen erinran mot förslagen beträffande tillsynslärare i grundskolan.

Riksdagen bör godkänna vad som i propositionen har förordats om förskott på tilläggsbidraget för redovisningsåret 1982/83. För kostnader för nedsättning av yrkesvalslärarnas undervisningsskyldighet och för kostnader för vikarier under de två första dagarna av lärares tjänstledighet skall förskott för budgetåret 1982/83 utgå ur tilläggsbidraget, medan däremot förskott ur tilläggsbidraget inte skall utgå för sådana vikariekostnader som föranleds av att lärare och skolledare är tjänstlediga för studier.

Utskottet har inte något att erinra mot att viss tidigare ökning av förstärkningsresursen inte genomförs och att statsbidraget till merkostnader för särskilda ordinarie tjänster som lärare upphör.

I det föregående har utskottet avstyrkt vissa besparingsförslag i motionerna 1981/82: 1375 yrkandena 8 och 9 och 1981/82: 1800 yrkande 3. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 1375 yrkandena 8 och 9 i motsvarande delar och 1981/82: 1800 yrkande 3 i denna del till Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisar ett förslagsanslag av 12 365 000 000 kr.

Hemställan

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande förändring av nuvarande statsbidragssystem för grundskolan avslår motion 1981/82: 1814 yrkande 2,
2. att riksdagen beträffande översyn av resursanvändningen i grundskolan avslår motion 1981/82: 2045 yrkande 11,
3. att riksdagen beträffande statsbidrag till studie- och yrkesorientering m. m. inom ramen för förstärkningsresursen m. m. med avslag på motion 1981/82: 774 yrkandena 3 och 5 godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 100,
4. att riksdagen beträffande den samlade skoldagens pedagogiska syfte avslår motion 1981/82: 1801 yrkande 1,
5. att riksdagen beträffande befrielse från viss del av samlad skoldag avslår motion 1981/82: 2045 yrkande 10,
6. att riksdagen beträffande statsbidrag till samlad skoldag avslår motion 1981/82: 1801 yrkande 2,
7. att riksdagen beträffande översyn av bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning avslår motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1003, 1981/82: 1800 yrkande 1 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del,
8. att riksdagen beträffande förläggning i tiden av hemspråksundervisning m. m. avslår motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1800 yrkande 2 och 1981/82: 2045 yrkande 8 samt yrkande 9 i denna del,
9. att riksdagen beträffande hemspråksklasser i grundskolan avslår

motionerna 1981/82: 312 yrkande 4 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del,

10. att riksdagen beträffande statsbidrag för hemspråksundervisning med avslag på proposition 1981/82: 100 och motion 1981/82: 1800 yrkande 3 i denna del och med anledning av motionerna 1981/82: 1340 i denna del och 1981/82: 1829 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
11. att riksdagen beträffande veckotimpris för hemspråksundervisning med avslag på motionerna 1981/82: 1340 i denna del och 1981/82: 1829 i denna del godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
12. att riksdagen beträffande regler för anställning av vissa hemspråkslärare avslår motion 1981/82: 1001,
13. att riksdagen beträffande benämningen hemspråk m. m. avslår motion 1981/82: 312 yrkandena 1, 2 och 3,
14. att riksdagen beträffande överföring av vissa medel för omplacering av lärare från grundskolanslaget till annat anslag avslår motion 1981/82: 2011,
15. att riksdagen beträffande visst besparingsförslag avslår motion 1981/82: 1375 yrkande 8 i denna del,
16. att riksdagen beträffande statsbidrag till vissa Waldorfskolor med avslag på motion 1981/82: 1808 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
17. att riksdagen beträffande upphävande av visst beslut om besparing avslår motion 1981/82: 1375 yrkande 9 i denna del,
18. att riksdagen beträffande bidrag till lokal skolutveckling godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
19. att riksdagen beträffande vikariat och statsbidrag för de två första dagarna vid lärares tjänstledighet godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
20. att riksdagen beträffande inrättande av skolchefstjänster godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
21. att riksdagen beträffande statsbidrag till kostnader för skolchefsinsatser godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
22. att riksdagen beträffande tillsynslärarnas arbetsuppgifter och tjänstgöring godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
23. att riksdagen beträffande inrättande av arvodestjänster som tillsynslärare och om nedsättning av tillsynslärarnas undervisningsskyldighet godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
24. att riksdagen beträffande statsbidrag till kostnader för nedsättning av undervisningsskyldighet för tillsynslärare godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,

25. att riksdagen beträffande förskott på tilläggsbidraget för redovisningsåret 1982/83 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100.
26. att riksdagen beträffande att inte genomföra viss tidigare beslutad ökning av förstärkningsresursen godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
27. att riksdagen beträffande upphörande av statsbidrag till merkostnader för särskilda ordinarie tjänster som lärare godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
28. att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 1375 yrkandena 8 och 9 i motsvarande delar samt 1981/82: 1800 yrkande 3 i denna del och med bifall till proposition 1981/82: 100 till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 12 365 000 000 kr.

2. **Information om läroplan för grundskolan.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 12 (s. 276) och hemställer

1. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1981/82: 100 har förordats om att medel ur anslaget får användas även för information om läroplan för kommunal vuxenutbildning,
2. att riksdagen till *Information om läroplan för grundskolan* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 5 600 000 kr.

3. **Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.** Regeringen har under punkt D 13 (s. 277–280) föreslagit riksdagen att till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 23 311 000 kr.

Motionen

1981/82: 1002 av Ingrid Sundberg (m) vari yrkas att riksdagen anhåller att regeringen låter se över och framlägger förslag om hur biblioteken vid de svenska utlandsskolorna skall få tillgång till svensk barn- och ungdomslitteratur.

Utskottet

Statsbidrag till utlandsskola utgår i form av bidrag till kostnader för lärarlöner och lokaler samt i form av ett särskilt driftbidrag. Det särskilda driftbidraget utgör 8 % av lönekostnader och vissa pensionskostnader. Bidragsbestämmelserna återfinns i förordningen (1978: 591) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet.

Till grund för det nu gällande statsbidragssystemet låg utlandsskoleutredningens förslag i betänkandet Svensk undervisning i utlandet (SOU

1977:21). Som framgår av betänkandet (s. 157) var avsikten med det föreslagna särskilda driftbidraget att detta först och främst skulle ersätta då utgående bidrag till stadigvarande undervisningsmateriel samt till läroböcker och förbrukningsmateriel. Bidraget skulle emellertid också utgöra ersättning för övriga kostnader. Utredningen avvisade därmed tanken på en uppdelning av statsbidraget på ett antal specialdestinerade bidrag, t. ex. ett för uppbyggnad av skolbibliotek.

Vid sitt ställningstagande till de i proposition 1977/78: 100, bilaga 12, förordade riktlinjerna för statsunderstödd svensk undervisning i utlandet anslöt sig riksdagen till förslaget om ett samlat driftbidrag för skilda ändamål. Som utskottet såg det skapades härigenom ett bidragssystem som var enkelt och som möjliggjorde för skolorna att förutse bidragets storlek (UbU 1977/78: 18, rskr 1977/78: 205).

Enligt motion 1981/82: 1002 är statsbidraget till utlandsskolorna så lågt att det inte räcker till inköp för skolbiblioteken. Motionären begär förslag om hur biblioteken skall få tillgång till svensk barn- och ungdomslitteratur.

Nu gällande system för statsbidrag till svensk undervisning i utlandet har tillämpats under relativt kort tid. Utskottet anser därför att ytterligare erfarenheter bör vinnas innan t. ex. frågan om en ändrad procentsats för det särskilda driftbidraget övervägs. Det ankommer på skolöverstyrelsen att som tillsynsmyndighet för verksamheten följa utvecklingen och vid behov ta nödvändiga initiativ. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 1002.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot medelsberäkningen under förevarande anslag.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 23 311 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande tillgången till svensk barn- och ungdomslitteratur vid utlandsskolorna avslår motion 1981/82: 1002.

4. **Sameskolor.** Regeringen har under punkt D 14 (s. 280–282) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om tillämpning av den nya läroplanen för grundskolan (lgr 80) i sameskolan fr. o. m. den 1 juli 1982,

2. till Sameskolor för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 12 056 000 kr.

Motionen

1981/82: 1351 av Anna Eliasson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär skyndsamma initiativ och förslag i syfte att stärka det samiska språkets ställning i skolundervisningen.

Utskottet

Enligt 1 § sameskolförordningen (1967: 216) har barn till samer rätt att fullgöra skolplikt i sameskolan i stället för i grundskolan.

I motion 1981/82: 1351 ifrågasätts i vilken utsträckning sameskolan är ett reellt alternativ till grundskolan. Sålunda anordnas t. ex. undervisning på högstadiet endast i Gällivare. Undervisningen där sker enligt motionären enbart på nordsamiska vilket skapar svårigheter för elever från andra samiska språkområden. Vidare hävdas i motionen att det råder stor brist på lärare som kan undervisa i och på samiska, vilket medför att möjligheterna till hemspråksundervisning i samiska för de samebarn som går i grundskola varierar starkt från kommun till kommun. Slutligen pekar motionären på förutsättningarna för och värdet av att söka utveckla det nordiska samarbetet bl. a. på sameskolans område.

Utskottet vill inledningsvis erinra om de principuttalanden rörande samiska utbildningsfrågor som gjordes i proposition 1976/77: 80 om insatser för samerna och som riksdagen ställt sig bakom (KrU 1976/77: 43, rskr 1976/77: 289). I propositionen framhölls att de samiska utbildningsfrågorna borde få en starkare ställning. Man borde för barn till samer eftersträva inslag av samiskt språk på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarade samernas berättigade önskemål. Samernas ställning som etnisk minoritet motiverade att särskild hänsyn togs för att säkerställa deras inflytande över undervisningen.

I sistnämnda syfte godkände riksdagen år 1980 de i proposition 1979/80: 82 framlagda förslagen rörande sameskolornas ledning och administration (UbU 1979/80: 25, rskr 1979/80: 285).

I enlighet med riksdagsbeslutet inrättades under budgetåret 1980/81 en sameskolstyrelse. Den är styrelse för samtliga sju sameskolor i landet och fullgör i princip de uppgifter som åligger skolstyrelse för den kommunala grundskolan. Till sameskolstyrelsen, där företrädare för samerna är i majoritet, är knutet ett kansli under ledning av en skolchef (skoldirektör). Vid kansliet finns dessutom bl. a. en tjänst som sameskolkonsulent för pedagogiska frågor. Sameskolstyrelsens kansli ligger i Jokkmokk.

Riksdagen anslöt sig vidare till ett förslag om inrättande av lokala samiska utbildningsråd. Sådana utbildningsråd skall kunna inrättas i kommuner med sameskola eller i kommuner utan sådan skola men med talrik samisk befolkning. Några bestämmelser för utbildningsråden har inte utfärdats men i propositionen förutsattes att till dess uppgifter kunde höra att främja och utveckla samiska utbildningsinslag i kommunens skolor.

Riksdagens beslut om hemspråksundervisning (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391) innebär att kommunerna har skyldighet att aktivt främja och stimulera tvåspråkighet inte bara hos invandrarbarn utan också hos barn inom ursprungliga minoriteter i Sverige. Om ett samiskt barn som går i kommunal grundskola så önskar och behöver är kommunen

således skyldig att anordna undervisning i samiska som hemspråk och tillhandahålla studiehandledning på hemspråket.

Lärarutbildning med inslag av undervisning i det samiska språket meddelas vid högskolan i Luleå. Intagning av studerande med förkunskaper i samiska sker på en särskild kvot vid förskollärarlinjen samt låg- och mellanstadielärarlinjerna. Utbildningen i samiska motsvarar en tillvalskurs om 10 poäng.

Som framgått av det anförda har under senare år åtgärder vidtagits såväl för att stärka det samiska språkets ställning i undervisningen som för att säkerställa samernas eget inflytande över undervisningen. Utskottet anser att riksdagen inte nu bör ta några ytterligare initiativ på detta område och vill i övrigt hänvisa till den verksamhet som bedrivs inom ramen för det nordiska samarbetet. Här kan nämnas att Nordiska sameinstitutet i Kautokeino, vilket tillkommit år 1973 på initiativ av Nordiska ministerrådet, har utbildningsfrågor på sitt program. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 1351.

Utskottet har inte någon erinran mot regeringens förslag under förevarande anslag.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande det samiska språkets ställning i skolundervisningen avslår motion 1981/82: 1351,
2. att riksdagen beträffande tillämpning av den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i sameskolan fr. o. m. den 1 juli 1982 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
3. att riksdagen till *Sameskolor* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 12 056 000 kr.

5. **Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader.** Regeringen har under punkt D 15 (s. 282–290) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats om högstadieorganisationen för döva och hörselskadade,

2. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om bestämmelser för tilldelning av lärarresurser,

3. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om tillämpning av den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i specialskolan fr. o. m. den 1 juli 1982,

4. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319) med följande lydelse:

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom föreskrivs att i skollagen (1962: 319) skall införas en ny paragraf, 47 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	47 §
	Den kommun i vilken en elev i specialskolan är kyrkobokförd skall betala ersättning till staten för kostnader för undervisningen.
	Ersättningen skall lämnas med belopp som motsvarar det belopp för elev och läsår som av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställs för grundskolans elever med stöd av 46 § 2 mom, andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

5. till Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 153 684 000 kr.

Motionen

1981/82: 991 av Helge Hagberg (s) och Bengt Wiklund (s) vari yrkas att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag om ändring i skollagen enligt bilaga 12.2 och begära utredning av konsekvenserna för berörda kommuner om ändringen genomförs.

Utskottet

I budgetpropositionen föreslås bl. a. att försöksverksamheten med högstadieenheter vid de regionala skolorna för döva och gravt hörselskadade omvandlas till en fast decentraliserad högstadieorganisation. Permanentningen avses ske inom ramen för nuvarande organisation och medför därför inte några nya ekonomiska åtaganden från statens sida.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i proposition 1981/82: 100 har förordats om högstadieorganisationen för specialskolorna för döva och hörselskadade.

Enligt föredragande statsrådet förekommer det f. n. stora skillnader mellan de olika specialskolorna i fråga om totalantalet lärarveckotimmar per elev. Bakgrunden till detta förhållande är att skolöverstyrelsen (SÖ) i supplementet till Lgr 69 för specialskolan har utfärdat bestämmelser om anordnande av klasser m. m., medan länsskolnämnderna med stöd av 63 § specialskolförordningen (1965: 478) för varje läsår bestämmer i vilken ut-

sträckning icke-ordinarie lärare skall tjänstgöra vid varje skolenhet. Statsrådets avsikt är att föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att utarbeta förslag till ett resurstilldelningssystem som inte leder till omotiverade skillnader mellan skolorna i nu angivet avseende. Förslaget skall utgå från högst nuvarande totala resursnivå. Det bör enligt propositionen ankomma på regeringen att utfärda bestämmelser som förhindrar att denna nivå inte höjs under budgetåret 1982/83.

Utskottet har inget att erinra mot vad som uttalats på denna punkt och föreslår att riksdagen godkänner vad som har förordats i fråga om bestämmelser för tilldelning av lärarresurser.

I proposition 1981/82: 100 föreslås att specialskolorna läsåret 1982/83 endast delvis övergår till den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80). Skolorna bör tillämpa läroplanens mål och riktlinjer samt kursplaner – däremot övergångsvis inte timplaner – i de delar som är möjliga inom ramen för gällande föreskrifter om specialskolans organisation. Utskottet tillstyrker förslaget och föreslår att riksdagen godkänner vad som har förordats om tillämpning av Lgr 80 i specialskolan fr. o. m. den 1 juli 1982.

Enligt gällande ordning har hemkommunerna i dag inga kostnader för elever som är inskrivna i specialskola och får sin undervisning i specialskolenhet. Men specialskoleelever kan också undervisas i särskilda klasser förlagda till grundskolan (externa klasser). För sådana elever gäller enligt ett av Kungl. Maj:t den 30 december 1974 godkänt normalavtal att vederbörande kommun tillhandahåller lokaler m. m. för den externa klassen. Kommunen svarar också för läromedel, undervisningsmateriel, skolmåltider och skolhälsovård. Specialskolan ställer lärare, kurator, psykolog och hörselteknisk expertis till de externa klassernas förfogande och svarar också för läromedel och undervisningsmateriel avpassade speciellt för hörselskadade, för specialistvård och resor samt för vissa andra kostnader. I den mån det i den externa klassen ingår elever som är bosatta i annan kommun erlägger specialskolan för dessa elever belopp motsvarande interkommunal ersättning till värdkommunen.

Genomsnittskostnaden per elev och läsår inom specialskolan är f. n. ca 200 000 kr.

Enligt budgetpropositionens förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319) skall kommun i vilken en elev i specialskolan är kyrkobokförd betala ersättning till staten för undervisningskostnaden. Ersättningen föreslås motsvara det belopp för elev och läsår som av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställs för grundskolans elever med stöd av 46 § 2 mom. andra stycket skollagen, dvs. med belopp motsvarande s. k. interkommunal ersättning för grundskoleelev.

I motion 1981/82: 991 kritiseras regeringens förslag om införande av ersättningsskyldighet för hemkommunen. Till kommuner med specialskola pågår enligt vad som anförs i motionen sedan åratal en inflyttning av

familjer med döva och gravt hörselskadade barn, en inflyttning som betingas av föräldrarnas strävan att bereda sina barn en lämplig skolundervisning och att undvika en splittring av familjen. Resultatet har blivit att ett förhållandevis stort antal hörselskadade barn är kyrkobokförda i specialskolekommunerna. Motionärernas kritik riktas också mot det förhållandet att kommun som har externa klasser förlagda till sin grundskola skulle tvingas ge ut ersättning även för de elever i dessa klasser som är kyrkobokförda i den egna kommunen. Sammanfattningsvis hävdar motionärerna att den föreslagna ändringen av nuvarande system redan på kort sikt kan få ödesdigra konsekvenser för den enskilde eleven och hans undervisning och utveckling, då det ekonomiska tänkandet i kommunerna kan bli styrande för elevens skolsituation.

Enligt vad utskottet har inhämtat medför det i propositionen föreslagna systemet med ersättningsskyldighet för kommun en beräknad totalkostnad om 5 milj. kr. för kommunerna. Av dessa 5 milj. kr. kan 1,8 milj. kr. beräknas falla på kommuner med statlig specialskola inom sina gränser. Enbart Örebro kommun skulle få betala uppskattningsvis ca 0,7 milj. kr.

Utskottet har förståelse för den invändning mot förslaget som kommit till uttryck i motion 1981/82: 991. Det är enligt utskottets mening uppenbart att ett genomförande av regeringens förslag skulle få bl. a. den negativa effekt som motionärerna påtalar och kunna bli styrande för de berörda elevernas hela skolsituation. Utskottet anser därför att förslaget inte bör genomföras. Samtidigt kan inte utskottet tillstyrka att statsbudgeten i nuvarande statsfinansiella läge försvagas med de ca 5 milj. kr. i form av ökade intäkter för statsverket som regeringsförslaget kan bedömas innebära. Därför bör enligt utskottets uppfattning en motsvarande besparing under anslaget genomföras.

Även en verksamhet av sådan angelägenhetsgrad som den som bedrivs i specialskolan rymmer som utskottet ser det möjligheter till effektivitetsförbättringar som inte påverkar verksamhetens omfattning och kvalitet. Den av utskottet nu förordade besparingen motsvarar ca 3 % av det pris- och löneomräknade anslaget för innevarande budgetår. Vissa besparingar torde kunna åstadkommas om vikarie inte anställs vid korttidsfrånvaro annat än när så oundgängligen är nödvändigt. Härigenom möjliggörs kostnadsminskningar avseende såväl lönekostnader som förvaltningskostnader. Vidare torde det finnas möjligheter att i större utsträckning än f. n. engagera eleverna i skötsel av viss verksamhet.

Utskottet har noterat att anslagsposten Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal f. n. är förslagsvis betecknad. Emellertid anser utskottet att kravet på besparingar nödvändiggör att inte bara anslagsposten Förvaltningskostnader – som bl. a. avser lönekostnader för annan personal än skolledare och lärare – utan också förstnämnda anslagspost maximeras. Härigenom markeras kravet på att lönekostnaderna inte får överstiga anslagna medel med mer än vad som kan betingas av under

budgetåret 1982/83 ingångna löneavtal eller av mera extraordinära omständigheter. Regeringen avgör vad som i detta sammanhang är extraordinära omständigheter.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan föreslår utskottet att riksdagen till Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 148 684 000 kr., dvs. 5 milj. kr. mindre än vad regeringen föreslagit. Vad utskottet anfört om besparingsmöjligheter och om maximering av anslagsposten Lönekostnader m. m. för skolledare och lärare bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För att specialskolorna skall få ökade möjligheter att bromsa kostnadsutvecklingen bör på sikt den nu tillämpade centralt detaljerade resursstyrningen ersättas av ett system med friare resursanvändning. En lämplig form av rambudgetering torde öka specialskolornas förutsättningar att hushålla inom ramen för tilldelade resurser. Vad utskottet har anfört om rambudgetering för specialskolan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet har i övrigt inte något att erinra mot vad som förordats under anslaget och hemställer

1. att riksdagen beträffande högstadieorganisationen för specialskolorna för döva och hörselskadade godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
2. att riksdagen beträffande bestämmelser för tilldelning av lärarresurser godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
3. att riksdagen beträffande tillämpning av den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) i specialskolan fr. o. m. den 1 juli 1982 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
4. att riksdagen beträffande ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319) med anledning av motion 1981/82: 991 avslår proposition 1981/82: 100,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om möjligheter till besparingar inom specialskolan och om maximering av viss anslagspost,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört beträffande rambudgetering för specialskolan,
7. att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 148 684 000 kr.

6. **Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 16 (s. 291) och hemställer

att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 3 965 000 kr.

7. **Specialskolan m. m.: Resor för elever jämte ledsagare.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 17 (s. 291–292) och hemställer

1. att riksdagen beträffande ersättning vid resa som företas med ledsagares egen bil godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 100,
2. att riksdagen till *Specialskolan m.m.: Resor för elever jämte ledsagare* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 9 786 000 kr.

Stockholm den 25 mars 1982

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Christina Rogestam (c), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Sven Johansson (c), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp) och Göran Persson (s).

Reservationer

1. Översyn av resursanvändningen i grundskolan (punkt 1, mom. 2)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Med samma" och slutar "yrkande 11" bort ha följande lydelse:

Resurserna för grundskolan har i reala termer nästan fördubblats sedan den infördes år 1962. Staten satsar innevarande år mer än 12 miljarder kronor på grundskolan och kommunerna satsar sammanlagt ca 24 miljarder kronor per år. Antalet elever per heltidsanställd lärare i det obligatoriska skolväsendet är i Sverige lägst i världen, nämligen i genomsnitt en heltidsanställd lärare för 14 elever.

Sverige satsar således mer än något annat industriland per capita på utbildningsväsendet. En översyn av hur dessa stora resurser för ungdomsskolan används bör nu komma till stånd i syfte att främja effektivitet och motverka resursslöseri. Denna översyn bör omfatta såväl de statliga resurserna som de kommunala medel som ställs till förfogande. Särskilt bör personaltillväxten i olika skolor och i olika kommuner belysas. Det finns också skäl att belysa effekterna av olika former av behovsrelaterad resursfördelning. Skolans bedömning av hur man bäst gagnar alla elevers intressen bör vara vägledande vid indelningen i grupper. En belysning av effekterna av olika former av resursfördelning är så mycket mer angelägen som

kommuner och skolor är i stort behov av hjälp för att på objektiva grunder kunna fördela resurserna på bästa sätt.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande översyn av resursanvändningen i grundskolan med bifall till motion 1981/82: 2045 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Statsbidrag till studie- och yrkesorientering m. m. (punkt 1, mom. 3)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Göran Persson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar "Det statsfinansiella" och slutar "och 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en väl fungerande studie- och yrkesorientering är helt avgörande för att övergången till gymnasieskolan eller arbetslivet efter grundskolan skall kunna ske smidigt. Anspråken på syo har ökat kraftigt, främst på grund av skolans ökade kontakter med arbetslivet och genom att skolan under senare år också fått ansvar för i princip alla ungdomar under 18 år, även de som står utanför den reguljära gymnasieskolan. Enligt vår mening krävs det ytterligare resurser för att klara dessa uppgifter. Utskottet delar uppfattningen i motion 1981/82: 774 att statsbidraget till syo bör ökas med 20 milj. kr. och föreslår därför att förstärkningsresursen räknas upp med 0,004 veckotimmar till 0,6424 veckotimmar per elev och läsår. Genom denna resursökning bör det också vara möjligt att förstärka syo-insatserna till grupper som har särskilda svårigheter vid övergången till gymnasieskolan. Under vårterminen i årskurs 9 kan det vara lämpligt att genom s. k. vägledningsgrupper särskilt ge flickor resp. invandrare det extra syo-stöd de behöver. SÖ bör i sitt utvecklingsarbete enligt utskottets uppfattning bl. a. uppmärksamma de problem som hänger samman med fördelningen av syo-funktionärernas vägledningsinsatser. Regeringen bör sålunda uppdra åt SÖ att utarbeta modeller som stöd för det lokala arbetet med fördelning av syo-resurserna.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 774 yrkandena 3 och 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om bidrag till syo och om en plan för det lokala syo-arbetet.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande statsbidrag till studie- och yrkesorientering m. m. inom ramen för förstärkningsresursen m. m. med bifall till motion 1981/82: 774 yrkandena 3 och 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Befrielse från viss del av samlad skoldag (punkt 1, mom. 5)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Enligt utskottets" och slutar "avslå yrkandet" bort ha följande lydelse:

All verksamhet under den samlade skoldagen skall präglas av skolans mål och ha ett pedagogiskt syfte. Om vid viss skolenhet den samlade skoldagen rymmer sådana fria aktiviteter som faller utanför denna pedagogiska ram, bör de enligt utskottets mening vara frivilliga. Det kan vara fråga om hobbybetonade aktiviteter (t.ex. modellbygge) och aktiviteter anordnade av politiska organisationer. Riksdagen bör med bifall till motion 1981/82: 2045 yrkande 10 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om ändring av skolförordningen när det gäller befrielse från viss del av samlad skoldag.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. att riksdagen beträffande befrielse från viss del av samlad skoldag med bifall till motion 1981/82: 2045 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Statsbidrag till samlad skoldag (punkt 1, mom. 6)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet kan" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Den samlade skoldagen är en del av skolans pedagogiska verksamhet. Erfarenheterna visar att ett särskilt statsbidrag till samlad skoldag har lett till missuppfattningar beträffande syftet med den samlade skoldagen. Riksdagen bör därför ompröva sitt tidigare beslut om ett särskilt statsbidrag och avskaffa detsamma. Statsbidrag till fria aktiviteter med pedagogiskt syfte bör framdeles utgå ur förstärkningsresursen.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande statsbidrag till samlad skoldag med anledning av motion 1981/82: 1801 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Översyn av bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning (punkt 1, mom. 7)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Det bör" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

I nuvarande statsfinansiella läge är det nödvändigt att göra besparingar

och omprioriteringar på varje område. Detta gäller också hemspråksundervisningen. Den ovillkorliga rätten till hemspråksundervisning bör begränsas för de elever som behärskar svenska som en genomsnittlig svensk och har obefintliga kunskaper i hemspråket. Det bör i stället ankomma på skolan att bedöma om dessa elever skall få hemspråksundervisning på samma sätt som skolan bedömer vilka elever som skall få stödundervisning i svenska. Utskottet föreslår att riksdagen beträffande översyn av bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning med anledning av motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1003, 1981/82: 1800 yrkande 1 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. att riksdagen beträffande översyn av bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning med anledning av motionerna 1981/82: 414 i denna del, 1981/82: 1003, 1981/82: 1800 yrkande 1 och 1981/82: 2045 yrkande 9 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Försöksverksamhet med tvåspråkiga hemspråksklasser (punkt 1, mom. 9)

Hans Nyhage, Rune Rydén, Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "SÖ skall" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

När riksdagen beslöt om hemspråksreformen framhölls kommunernas frihet att organisera hemspråksundervisningen på det sätt som bäst främjar elevernas utveckling och studiesituation (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391). Exempel på olika modeller för hur undervisningen skulle kunna organiseras redovisades, däribland hemspråksklass.

I SÖ:s handlingsprogram för organisationen av undervisningen av invandrarbarn stryks under att de lokala förutsättningarna måste få avgöra vilken organisationsmodell som väljs. Enligt utskottets mening bör det vara möjligt att på olika stadier i grundskolan bilda hemspråksklasser, bl. a. för barn till nordiska invandrare. En självklar förutsättning bör därvid vara att undervisning i och på svenska gradvis införs på åtminstone mellan- och högstadierna. Ett av målen för utbildningen i en sådan tvåspråkig hemspråksklass måste enligt utskottets mening vara att eleverna när de lämnar klassen skall kunna tillgodogöra sig fortsatt utbildning där undervisningsspråket är svenska. Vad utskottet anfört om anordnande av tvåspråkiga hemspråksklasser bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen beträffande hemspråksklasser i grundskolan med

bifall till motion 1981/82:2045 yrkande 9 i denna del och med anledning av motion 1981/82:312 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Statsbidrag till undervisning i hemspråksklass (punkt 1, mom. 10)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Utskottet anser" och på s. 11 slutar "utskottet anfört" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i ärendet anföra följande.

Riksdagsbeslutet år 1977 (prop. 1977/78:85, UbU 1977/78:21, rskr 1977/78:260) om ett nytt statsbidragssystem för grundskolan innebär att alla grundskolelever – svenska barn och invandrarbarn – skall ingå i en skolenhets basresursunderlag. Riksdagsbeslutet om hemspråksundervisning samma år (prop. 1976/77:22, UbU 1976/77:10, rskr 1976/77:111) innebär vidare att underlag för beräkningen av en kommuns samlade veckotimbidrag för hemspråksundervisning skall vara antalet elever berättigade till hemspråksundervisning multiplicerat med 1,1. Det har i riksdagsbeslut uttalats (prop. 1975/76:118, UbU 1975/76:33, rskr 1975/76:391) att det skall vara kommunerna obetaget att organisera hemspråksundervisningen på det sätt som är bäst ägnat att tillgodose eleverna allsidig utveckling och studiesituation.

Enligt utskottets mening ställer de i budgetpropositionen föreslagna reglerna för statsbidrag till hemspråksundervisning såväl statliga och kommunala myndigheter som skolledare och lärare inför nästan olösliga gränsdragningsproblem. Bl. a. måste vid varje statsbidragsrekvisition gräns dras mellan "hemspråksklass" och "grupp av hemspråkselever". Både svenska barn och invandrarbarn ingår ju i skolenhetens basresursunderlag. Om man på sätt som sker i propositionen utpekar elever i hemspråksklass som inte berättigade till hemspråksresurs, får detta dessutom en styrande effekt på kommunernas val av pedagogisk organisation för anordnande av hemspråksundervisning. Den yttersta konsekvensen av budgetpropositionens förslag blir en diskriminering av hemspråksklassen som pedagogisk anordning och att den framtida utvärderingen av dels hemspråksklasser, dels andra anordningar (sammansatta klasser, samarbetsklasser m. fl.) för hemspråksundervisning inte längre blir helt förutsättningslös.

För att undvika sådana styrande effekter föreslår utskottet att statsbidrag för hemspråksundervisning utgår med 1 veckotimme per elev och läsår. Om särskilda skäl föreligger får länsskolnämnd som hittills besluta om ytterligare 0,3 veckotimmar per elev. Därmed blir statsbidragssystemet för hemspråksundervisning dels i organisatoriskt hänseende neutralt, dels enkelt att hantera.

Bidrag till hemspråksundervisning enligt av utskottet föreslagen princip

bör avse förskott för budgetåret 1982/83 samt därpå följande redovisningsår.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1981/82:1800 yrkande 3, med anledning av proposition 1981/82:100 och motion 1981/82:1340 i denna del samt med avslag på motion 1981/82:1829 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om statsbidrag till hemspråksundervisning.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande statsbidrag till hemspråksundervisning med bifall till motion 1981/82:1800 yrkande 3 i denna del, med anledning av proposition 1981/82:100 och motion 1981/82:1340 i denna del samt med avslag på motion 1981/82:1829 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Veckotimpris för hemspråksundervisning (punkt 1, mom. 11)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Göran Persson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Påpekandet i" och slutar "för hemspråksundervisning" bort ha följande lydelse:

I budgetpropositionen anger föredragande statsrådet att veckotimpriset för hemspråksundervisning beräknas felaktigt. Regeringen lägger förslag om att rätta till detta genom att justera veckotimpriset och räknar i samband härmed sig till godo en besparing på 45 milj. kr. för budgetåret 1983/84.

Enligt utskottets mening bör veckotimpriset för detta statsbidrag beräknas enligt de grunder som riksdagen beslutat och i övrigt enligt den teknik som gäller för beräkning av veckotimpris inom grundskolan. Tekniska justeringar av schablonberäkningar uppåt eller nedåt kan enligt utskottets mening inte ses som reformkostnad resp. besparing. Det ankommer på regeringen att fastställa veckotimpriser beroende på löneutveckling för berörda grupper. Mot bakgrund av den åtgärd regeringen föreslår vill utskottet emellertid framhålla att det bör uppmärksammas att genomsnittskostnader kan variera mellan kommuner bl. a. beroende på andelen behöriga lärare, varför hänsyn måste tas till detta. Regeringen bör därför noggrant följa utvecklingen så att de kommuner som har en relativt stor andel behöriga hemspråkslärare och därmed relativt sett högre genomsnittligt veckotimpris inte får svårigheter att klara den läraruppsättning som kommunen enligt riksdagsbeslut har rätt till. Riksdagen bör med bifall till motion 1981/82:1340 i denna del och med anledning av motion 1981/82:1829 i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande veckotimpris för hemspråksundervisning med bifall till motion 1981/82:1340 i denna del och med anledning av motion 1981/82:1829 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Anslagsbeloppet (punkt 1, mom. 28)

Under förutsättning av bifall till reservation 7

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "I det" och slutar "12 365 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

I det föregående har utskottet avstyrkt vissa förslag i motion 1981/82:1375 yrkandena 8 och 9 och tillstyrkt förslaget i motion 1981/82:1800 yrkande 3. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1981/82:1800 yrkande 3 i denna del och med avslag på motion 1981/82:1375 yrkandena 8 och 9 i motsvarande delar till Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisar ett förslagsanslag av 12 340 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. att riksdagen med bifall till motion 1981/82:1800 yrkande 3 i denna del, med anledning av proposition 1981/82:100 och med avslag på motion 1981/82:1375 yrkandena 8 och 9 i motsvarande delar till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 12 340 000 000 kr.

Särskilt yttrande

Statsbidragssystemet för grundskolan (punkt 1, mom. 1)

Christina Rogestam, Sven Johansson och Kerstin Göthberg (alla c) anför:

Den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) öppnar vägen för en skola med årskurslösa stadier. Detta kan i sin tur betraktas som ett steg mot ökat lokalt ansvarstagande för skolans utveckling.

Det nuvarande statsbidragssystemet för grundskolan tillkom 1978. Merparten av statsbidraget fördelas av länsskolnämnderna i form av basresurser. De är kopplade till de olika delningstal som gäller inom grundskolan.

Systemet för statsbidrag bör enligt vår mening vidareutvecklas och så småningom göras elevrelaterat. I ett sådant system bör kommunernas olika förutsättningar att organisera skolväsendet beaktas och särskild hänsyn bör därvid tas till skolsituationen i glesbygd. Ett elevrelaterat bidrag medför en avbyråkratisering av basresurstilldelningen och därmed en förenkling av hela statsbidragshanteringen.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982